

Prof. dr hab. Stefan Mieszalski
Wydział Pedagogiczny
Uniwersytetu Warszawskiego

Ocena dorobku naukowego i dydaktycznego Dr Katarzyny Buczek opracowana w związku z postępowaniem o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego

Rzut oka na karierę naukową Dr Katarzyny Buczek

Dr Katarzyna Buczek podjęła pracę naukowo-dydaktyczną na Wydziale Pedagogicznym UW w 1992 roku, bezpośrednio po ukończeniu studiów pedagogicznych. W 1994 roku ukończyła studia polonistyczne. Jeszcze w trakcie studiów związała się z Katedrą Historii Oświaty i Wychowania i w tym obszarze osiągnęła w 2001 roku stopień doktora na podstawie rozprawy "Poglądy Hugona Kołłątaja na edukację". Rozprawa ta w wersji poszerzonej została opublikowana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego w 2007 r. Obecnie Dr Katarzyna Buczek jest zatrudniona na stanowisku dydaktycznym.

Swoje historyczno-pedagogiczne zainteresowania zogniskowała Dr K. Buczek na problematyce edukacji w osiemnastowiecznej Rzeczypospolitej i w wieku XIX, a więc w okresie porozbiorowym. Trzeba równocześnie zauważyć, że potraktowała ona ten okres jako oś orientującą jej wysiłki badawcze, co w przypadku badań historycznych można traktować jako celowy wybór precyzujący ich przedmiot, a także jako ukierunkowanie studiów literaturowych i poszukiwań źródeł. Ważną rolę odegrała pod tym względem rozprawa doktorska "Poglądy Hugona Kołłątaja na edukację". Sprecyzowany okres analiz historycznych odgrywa w karierze badawczej historyka istotną rolę. Pod tym względem Dr Katarzyna Buczek pozostaje konsekwentna. Poza tym obszarem ma ona w swym dorobku prace dotyczące szkolnictwa, oświaty, nauczycieli w okresie międzywojennym.

Ukończone studia pedagogiczne, a także polonistyczne zaważyły na wzbogaceniu dorobku Dr K. Buczek o prace edytorskie nad tekstami i materiałami źródłowymi wraz z jej autorskimi komentarzami.

Dorobek naukowy

Podoktorski dorobek naukowy Dr Katarzyny Buczek obejmuje dwie prace zwarte: monografię będącą rozszerzoną wersją rozprawy doktorskiej oraz monografię stanowiącą główne osiągnięcie naukowe w aktualnym przewodzie habilitacyjnym. Opracowała też i opatrzyła wstępem polskie wydanie książki F. Fénelona "O wychowaniu młodzieży płci żeńskiej" (Pułtusk 2009). Ta ostatnia pozycja świadczy o wkładzie Dr K. Buczek w dzieło udostępniania polskiemu odbiorcy tekstów i materiałów źródłowych.

Poza tym w dorobku znalazło się łącznie 16 tekstów: 5 z nich pojawiło się w recenzowanych naukowych wydawnictwach cyklicznych, takich jak "Kwartalnik Pedagogiczny", "Pamiętnik teatralny", "Rozprawy z dziejów oświaty", "Artes Liberales" oraz "Espacio, Tiempo y Educación". W tym ostatnim Dr Katarzyna Buczek opublikowała artykuł "From the Royal Castle to Chool. King Stanisław August legacy and the Volhynian Gymnasium". Większość tekstów (11) opublikowała w pracach zbiorowych, a 2 teksty w "Pamiętniku Teatralnym". Opublikowała także 5 prac pomniejszych: recenzja, sprawozdania z konferencji itp. Jest też Dr Katarzyna Buczek autorką kilku haseł zamieszczonych w "Słowniku biograficznym polskiej historii wychowania" (Toruń 2008).

Wśród złożonych w dokumentacji do przewodu habilitacyjnego artykułów znalazły się dwa teksty dotyczące Gimnazjum i Liceum Wołyńskiego: "Miejsce zbiorów szkolnych w koncepcji i działalności Hugona Kołłątaja oraz jego wkład w tworzenie kolekcji Gimnazjum Wołyńskiego" (2015) i "Karola Kaczkowskiego publiczne lekcje higieny w Liceum Wołyńskim" (2016). Są to ciekawie napisane, nie stroniące od szczegółów opracowania wykorzystujące teksty źródłowe. Potwierdzają one zainteresowania Autorki historią tej uczelni i jej przygotowanie do poszukiwań oraz wykorzystywania źródeł historycznych.

Trzeba też zwrócić uwagę dwa interesujące teksty opublikowane w "Pamiętniku Teatralnym". Jeden z nich "*Wiersz o sztuce aktorskiej* Ludwika Osińskiego w świetle teorii pedagogicznych" (2016) jest udaną próbą ukazania poglądów na istotę aktorstwa poprzez pryzmat wybranych, historycznie ugruntowanych zasad pedagogiki. Inny - "Między egzaminem a widowiskiem. Uczniowskie popisy publiczne na przykładzie Gimnazjum/Liceum Wołyńskiego" - opiera się na spisanych relacjach dotyczących składanych przez uczniów egzaminów. Uwagę zwraca opis historycznie ugruntowanych zasad egzaminowania obejmującego między innymi wystąpienia publiczne.

Główne osiągnięcie naukowe

Jako osiągnięcie główne w swoim dotychczasowym dorobku naukowym wskazała Dr Katarzyna Buczek autorską monografię *Zbiory dydaktyczne Gimnazjum i Liceum Wołyńskiego w Krzemieńcu (1805 - 1833)*. Pracę wydały Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego w 2016 r.

O celach tej monografii dowiadujemy się z dwóch fragmentów *Wstępu*. Na str. 7 czytamy: "Niniejsza książka ma właśnie za zadanie sprawdzić, ile jest w tej legendzie (Gimnazjum i Liceum Krzemienieckiego - przyp. mój: S.M.) prawdy - szczególnie w tak ważnej dla edukacji kwestii jak szkolne zbiory i gabinety." Znacznie więcej uwagi poświęca Autorka celom w kolejnym fragmencie (s.14) twierdząc, że dąży ona do ukazania "rzeczywistego stanu zbiorów dydaktycznych(...), ich powstawania i ponad ćwierćwiekowego funkcjonowania w szkole". W ślad za tak sformułowanymi celami Autorka dociera do pytań. W jednym z nich powraca do "stanu faktycznego zbiorów krzemienieckich" uzupełnia je o kwestie "dróg" ich gromadzenia, uwarunkowań pozyskiwania, sposobu organizowania w pracowni, wykorzystania w procesie kształcenia, ich wpływu na jakość kształcenia, roli nauczycieli i opiekunów zbiorów i wreszcie "rzeczywistych powiązań zasobów gabinetowych szkoły z programem nauczania i codzienną praktyką dydaktyczną" (s.15)

Struktura pracy jest dość luźno powiązana z jej celami, czego przy jej charakterze nie należy traktować jako wadę. By dotrzeć do zasadniczych wątków musiała bowiem Autorka zająć się kilkoma, powiązаныmi z nimi, ważnymi dla całości kwestiami, inne ograniczając lub nawet pomijając. Jak widać, praca wymuszała konieczność dokonywania wyborów: jakim zagadnieniom poświęcić więcej uwagi, a jakie zaledwie zasygnalizować, a które pominąć. Z pewnością, by uniknąć powtórzeń musiała Autorka ograniczyć obszary pracy poświęcone zagadnieniom szerzej już w literaturze historyczno-pedagogicznej opisanym, a zarazem zatroszczyć się o oryginalność swego spojrzenia na dzieje Gimnazjum i Liceum Krzemienieckiego. Toteż wybór zbiorów dydaktycznych uczelni jako głównego przedmiotu analiz trzeba uznać za celny i pod względem poznawczym obiecujący. Równocześnie przyniósł on zawsze potrzebne z metodologicznego punktu widzenia ograniczenie pola badawczych penetracji, mieszczącego się w ramach nakreślonych w koncepcji granic.

Z konstrukcji całości wyłania się zamiar ukazania wielorakich uwarunkowań kształtowania się zbiorów dydaktycznych Gimnazjum i Liceum Krzemienieckiego w jego stosunkowo krótkiej historii (1805 - 1831). Pierwszy rozdział Autorka poświęca rzadko podejmowanemu w dydaktyce pytaniu o relacje pomiędzy zbieractwem i kolekcjonerstwem a kształceniem. To - można powiedzieć - pierwszy krok ku zasadniczemu celowi książki. Dominuje w nim ujęcie historyczne w odniesieniu do zbieractwa i kolekcji, nakreślone na tle sygnalizowanej zaledwie idei nauczania pogładowego. Autorka jawi się czytelnikowi przede wszystkim jako historyk, który dociera do źródeł ukazujących postaci, ich pasje i działania wraz z ich przywiązaniem do idei poznawania przez doświadczenie i obserwację. Dziś możemy traktować ją jako oczywistość, lecz na początku XIX wieku świadomość potrzeby łączenia poznawania poprzez zmysły z poznawaniem poprzez przekaz słowny zaledwie dobijała się (choć od dawna) do edukacyjnej praktyki. Siłą rzeczy - jako historyk - lokuje Autorka te postaci w historycznym sąsiedztwie Liceum i Gimnazjum Krzemienieckiego i znów jako historyk więcej uwagi poświęca postaciom i ich działaniom niż sygnalizowanej w tytule rozdziału dydaktyce wraz z jej kanonami.

Rozdział drugi "Ojcowie założyciele i powstanie Gimnazjum" można uznać za kolejny krok ku głównemu zagadnieniu. Autorka opisuje w nim postaci i historię ich starań o utworzenie w Krzemieńcu nie tylko na ówczesne czasy szkoły nowoczesnej, ale także ośrodka naukowego, który swoją działalnością oddziaływałby na cały Wołyń. Wpłata w ten rozdział ważne szczegóły dotyczące nie tylko faktów, ale także branych pod uwagę uwarunkowań oraz pomysłów na koncepcję programową i organizację tworzonej uczelni.

Do głównego celu ostatecznie przybliża nas rozdział trzeci "Pozyskiwanie zbiorów szkolnych", który jednocześnie kontynuuje wątki z rozdziału drugiego. Opisana historia gromadzenia zbiorów dydaktycznych ujawnia działania podejmowane przez zrzeszenia i jednostki, które zaangażowały się w tworzenie uczelni, ale także uwarunkowania natury obiektywnej, jak inercja biurokratyczna lokalnej administracji. Przy okazji dociera Autorka do licznych faktów i szczegółów dotyczących nawet pojedynczych eksponatów.

Rozdziały czwarty "Gabinety Gimnazjum i Liceum Wołyńskiego w Krzemieńcu" oraz piąty "Opiekunowie gabinetów" są ze sobą powiązane i razem tworzą tę część pracy, która już bezpośrednio dotyczy jej celów. Autorka zamieszcza w niej informacje, na podstawie których można formułować odpowiedzi na postawione pytania badawcze: o "stan faktyczny" zbiorów krzemienieckich, drogi ich pozyskiwania i gromadzenia, sposoby organizowania w pracowni, zakresu wykorzystywania w procesie kształcenia, a także o "rzeczywiste powiązanie zasobów gabinetowych szkoły z programem nauczania i codzienną praktyką dydaktyczną".

Rozdziały czwarty i piąty przynoszą sporo szczegółowych informacji o faktach, osobach wraz z ich charakterystykami i losami, a nawet problemami natury osobistej. Przynoszą też informacje o podejmowanych decyzjach dotyczących organizacji szkoły i jej gabinetów, o wysiłkach na rzecz ich wyposażenia, o obsadzie personalnej, oraz o licznych utrudnieniach, z którymi z lepszym bądź gorszym skutkiem próbowano się zmierzyć. W "Zakończeniu" Autorka dorzuca nieco nowych szczegółów, np. okoliczności zamknięcia uczeni, losów kolekcji oraz danych statystycznych i w niektórych fragmentach nawiązuje do postawionych wcześniej pytań badawczych.

Recenzowana praca wyraźnie mieści się w obszarze historii, lecz na jej specyficznym charakterze swoje piętno odcisnął jej przedmiot oraz cele i pytania badawcze. Oświata jako przedmiot analiz historycznych skłaniać może (ale nie musi) do podzielenia uwagi na procesy

lub zdarzenia historyczne oraz na ich aspekty pedagogiczne. Nie ulega wątpliwości, że Autorka uległa tej pokusie. Obok rejestracji zdarzeń na podstawie źródeł stara się wskazać odpowiedzi na pytania o charakterze pedagogicznym, a w istocie dydaktycznym: czy zbiory były "...wykorzystywane w procesie nauczania (a zatem czy miały wpływ na jakość kształcenia (...)) jakie było rzeczywiste powiązanie zasobów gabinetowych szkoły z programem nauczania i codzienną praktyką dydaktyczną." (s. 15)

Otóż aspekt dydaktyczny sprawił Autorce pewien kłopot, bo trudno doszukać się w treści pracy udokumentowanej odpowiedzi na pytanie o powiązanie zbiorów z programem szkoły. Jakies szczątkowe informacje dotyczą jedynie ich powiązania z poszczególnymi przedmiotami. Choć dociera Autorka do fragmentarycznych informacji o wykorzystywaniu eksponatów przez niektórych nauczycieli, to z pewnością nie była w stanie udokumentować odpowiedzi na pytanie o ich wpływ na jakość kształcenia. Kłopoty te dały o sobie znać w "Zakończeniu", gdzie Autorka pisze, że trudno ustalić zakres wykorzystania zbiorów w praktyce dydaktycznej, podobnie jak ich wpływ na jakość kształcenia. (s.196 - 197) Z jednej strony trudno winić Autorkę, że nie mogła udzielić precyzyjniejszych, udokumentowanych odpowiedzi na te pytania, bo przecież zadecydował o tym sam charakter źródeł. Było to z góry wiadome. Dlatego - z drugiej strony - trzeba zapytać o sens formułowania takich pytań badawczych w pracy dysponującej jedynie źródłami historycznymi, do których można było dotrzeć. Warstwę dydaktyczną pracy stanowią na dobrą sprawę cele - czy może lepiej - przesłanki pomnażania zbiorów dydaktycznych, z których można wnioskować o dydaktycznej koncepcji Gimnazjum i Liceum Wołyńskiego, a także o poglądach na kształcenie jego "ojców założycieli" i nauczycieli, ukazanych na tle epoki, co zresztą w jakiejś mierze Autorka czyni. Szersze potraktowanie tego wątku, a zwłaszcza ukazanie pedagogicznych racji kolekcjonowania i udostępniania uczniom kolekcji przybliżyłoby z pewnością Autorkę do celów poznawczych, związanych z pytaniami o związek wykorzystywania eksponatów z kształceniem w uczelni.

Trzeba wszakże Autorkę pochwalić za konsekwencję, skoro powróciła do tych pytań w zakończeniu. Próbując zrozumieć ją domyślam się, że uległa ona ugruntowanemu w pedagogice, a zwłaszcza w dydaktyce zwyczajowi mnożenia problemów badawczych i formalizowania pod tym względem koncepcji badań, podczas gdy prowadząc badania historyczne bez szkody dla pracy mogłaby zadowolić się kilkoma, albo nawet jednym ogólniejszym pytaniem. Nieco inne wątpliwości budzi użycie przy formułowaniu celu pracy terminu "stan" zasobów, podczas gdy w istocie praca opisuje historyczny proces ich tworzenia wraz z jego wielorakimi uwarunkowaniami - i do tego można by sprowadzić podstawowe pytanie. Sygnalizowane wyżej uwagi dotyczą spraw pobocznych i nie mogą ważyć na jej ogólnej ocenie.

W recenzowanej pracy dominuje podejście faktograficzne, co oczywiście oznacza konieczność dotarcia do licznych, rozproszonych w różnych miejscach źródeł. *Notabene* w jakiejś mierze zadecydowało ono o sygnalizowanym wyżej osłabieniu wątku dydaktycznego wyrażonego w racjach leżących u podłoża organizowania gabinetów. Autorce udało się dotrzeć do dokumentów, jak listy, księgi inwentarzowe, zestawienia, podręczniki, a także do zachowanych eksponatów itp. Wymagało to poszukiwań, mozolnej pracy w archiwach, w terenie, bibliotekach, muzeach, by na podstawie źródeł wiązać ze sobą fakty, zdarzenia, tworzyć ich łańcuchy, ujawniać rację leżącą u podłoża podejmowanych decyzji. Dzięki temu recenzowana praca jest wszechstronnie ugruntowana w licznych źródłach, które zostały w niej poprawnie uporządkowane. Na tej podstawie można sądzić, że Autorka dobrze opanowała warsztat badawczy historyka.

Każdy autor pisząc pracę staje wobec licznych dylematów dotyczących jej struktury i charakteru. Podjętą przez Autorkę problematykę można było oczywiście ulokować w szerszym kontekście w większym stopniu odwołując się do zasadniczych nurtów edukacyjnych i intelektualnych epoki, co nie oznacza oczywiście, że takich odwołań w pracy nie znajdziemy. Problematyka ta nie znalazła w niej jednak systematycznego zaprezentowania. W recenzowanej pracy widoczna jest natomiast silna orientacja na zawężenie pola opisu i skupienie go wokół głównego celu. Świadczy o niej już sama decyzja Autorki, by rozpocząć rozdziałem poświęconym zbieractwu i kolekcjonerstwu.

Pod względem poznawczym - pomimo sygnalizowanych wyżej wątpliwości dotyczących problemów badawczych - recenzowana praca jest konsekwentna. Autorka osiągnęła zamierzone cele z troską o ich solidne udokumentowanie w źródłach. Wyrazem tej troski jest zamieszczona w Aneksie "Księga inwentarzów i rejestrów własności Gimnazjum Wołyńskiego należących, sporządzona...."

Trzeba też zwrócić uwagę na kulturę języka. Pracę dobrze się czyta, a wielu miejscach poprzez ciekawe zestawienia faktów, relacji i komentarze budzi ona zainteresowanie czytelnika.

Udział w konferencjach naukowych i kontakty międzynarodowe

Dr Katarzyna Buczek wykazała kilka konferencji naukowych, w których aktywnie uczestniczyła jako autorka referatów. Część tych konferencji miała charakter naukowy. W ich trakcie nawiązała kontakty z przedstawicielami zagranicznych ośrodków naukowych, głównie ukraińskich. Było to szczególnie istotne ze względu na tematykę ostatnio wydanej książki. Odbyła też krótki staż naukowy w ośrodku uniwersyteckim w Żytomierzu.

Praca dydaktyczna i popularyzacja nauki

Dr Katarzyna Buczek związana jest z Wydziałem Pedagogicznym UW, na którym prowadzi zajęcia - w formie ćwiczeń - z kursowego przedmiotu "Historia wychowania", oraz oparte na autorskich programach, liczne zajęcia fakultatywne i seminaria dyplomowe. Ich tematyka odzwierciedla jej rozległe zainteresowania naukowe. Prowadzi ona również konwersatoria pedagogiczne dla studentów innych wydziałów Uniwersytetu Warszawskiego. W 2014 r. była opiekunem naukowym Ogólnopolskiej Studencko-doktoranckiej Konferencji Pedagogicznej. Obecnie pełni też funkcję pomocniczego promotora w przewodzie doktorskim.

Dr Katarzyna Buczek od lat prowadzi oryginalną działalność popularyzatorską w ramach współpracy z Działem Oświatowym i Pracownią Działań Muzealnych Zamku Królewskiego w Warszawie. Działalność ta opiera się na jej autorskich pomysłach i odzwierciedla jej zainteresowania historią, literaturą oraz edukacją.

Oceny końcowe i wniosek

Przy ocenie dorobku naukowego i dydaktycznego Dr Katarzyny Buczek należy wziąć pod uwagę charakter uprawianej dziedziny. Łączy ona w sobie dwie nauki: historię i pedagogikę.

Z pewnością ocenę dorobku obniżają w jakimś stopniu wydawnictwa zbiorowe, w których zamieściła ona część swoich artykułów. Podnoszą ją natomiast teksty opublikowane w renomowanych czasopiśmie recenzowanych, ulokowanych na listach parametryzujących

osiągnięcia naukowe, np. "Kwartalnik Pedagogiczny", "Pamiętnik Teatralny", "Rozprawy z Dziejów Oświaty", czy "Artes Liberales". Choć pod względem ilościowym dorobek ten nie jest imponujący, to trzeba wziąć pod uwagę jego wartość poznawczą osiągniętą drogą mozolnych poszukiwań licznych źródeł. Trzeba też wziąć pod uwagę wkład Dr Katarzyny Buczek w ważną dla warsztatu badań historycznych edycję tekstów źródłowych.

Praca "Zbiory dydaktyczne Gimnazjum i Liceum Wołyńskiego w Krzemieńcu (1805 - 1833) stanowiąca główne osiągnięcie naukowe jest pod względem poznawczym wartościowym źródłem nowej wiedzy tak dla historyków jak i pedagogów. Dowodzi też ona opanowania warsztatu badawczego w zakresie historii, dociekliwości w docieraniu do archiwaliów, wytrwałości w gromadzeniu dokumentów.

Na pozytywną ocenę zasługuje też aktywność Autorki w życiu naukowym (konferencje), jej praca dydaktyczna i popularyzatorska.

Kierując się powyższymi ocenami stwierdzam, że dorobek naukowy i dydaktyczny Dr Katarzyny Buczek spełnia wymagania określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym i tytule w zakresie sztuki.

23 stycznia 2018

